

Projekt

z dnia 10 września 2015 r.
Zatwierdzony przez

2015-84440

**Uchwała Nr
Rady Miasta Rybnika**

z dnia 2015 r.

**w sprawie przyjęcia Programu Integracji Społecznej i Zawodowej Osób
Niepełnosprawnych „Jesteśmy Razem” dla Miasta Rybnika na lata 2015-2023**

Na podstawie:

- art. 110 ust. 10 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. z 2015 r. poz. 163 ze zmianami),
- art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 594 ze zmianami)

na wniosek Prezydenta Miasta, po zaopiniowaniu przez Komisję Zdrowia i Pomocy Społecznej,

**Rada Miasta Rybnika
uchwała:**

§ 1. Przyjąć *Program Integracji Społecznej i Zawodowej Osób Niepełnosprawnych „Jesteśmy Razem” dla Miasta Rybnika na lata 2015-2023*, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Odpowiedzialnym za wykonanie uchwały jest Dyrektor Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Załącznik do Uchwały Nr
Rady Miasta Rybnika
z dnia 2015r.

**PROGRAM INTEGRACJI SPOŁECZNEJ I ZAWODOWEJ
OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH
„JESTEŚMY RAZEM”
DLA MIASTA RYBNIKA
NA LATA 2015-2023**

Spis treści

WSTĘP	3
1. Opis sytuacji problemowej	3
2. Cele Programu	7
3. Wskaźniki	8
4. Grupy docelowe	9
5. Sposób i metody realizacji Programu	10
6. Zadania realizowane w ramach Programu	11
6.1. Zadanie I. Aktywna Integracja	11
6.1.1. Stworzenie Programu Integracji Społecznej i Zawodowej Osób Niepełnosprawnych	11
6.1.2. Realizacja Programu	11
6.1.3. Ocena realizacji działań w ramach Programu	12
6.2. Zadanie II. Zasiłki	12
6.3. Zadanie III. Instrumenty reintegracji zawodowej	12
6.3.1. Organizacja staży zawodowych	12
6.3.2. Organizacja szkoleń zawodowych	12
6.3.3. Trener pracy	12
6.3.4. Monitorowanie działań zmierzających do podjęcia pracy	12
6.4. Zadanie IV. Zarządzanie, organizacja oraz promocja Programu	12
7. Budżet Programu	13
8. Harmonogram Programu	14
9. Realizatorzy Programu i podział odpowiedzialności	14

WSTĘP

Niepełnosprawność powoduje obniżoną sprawność w codziennym funkcjonowaniu, wymaga szczególnego podejścia w edukacji, na rynku pracy i w życiu codziennym. Choroba i niepełnosprawność jest w Polsce trzecią w kolejności przyczyną pozostawania biernym zawodowo (po emeryturach oraz nauce i uzupełnianiu kwalifikacji) – na koniec I kwartału 2012 r. z tego właśnie powodu pozostawało biernych zawodowo ponad dwa miliony osób w wieku produkcyjnym (około 14% wszystkich osób biernych zawodowo). Nie można jednak ograniczać pojęcia integracji społecznej osób niepełnosprawnych do działań prozatrudnieniowych. Dla wielu osób niepełnosprawnych, zwłaszcza osób niesamodzielnych, wejście na rynek pracy jest niemożliwe lub skrajnie trudne. Do nich powinny być adresowane działania w zakresie integracji społecznej, gdyż aż 12,2% ogółu mieszkańców Polski jest osobami niepełnosprawnymi¹. W przyjętej przez Radę Ministrów *Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020*, określono priorytetowe kierunki interwencji, które mają się przyczynić do ograniczenia skali ubóstwa i zagrożenia ubóstwem, w szczególności wśród dzieci, osób starszych i niepełnosprawnych oraz poprawić powszechność dostępu do usług publicznych oraz aktywności zawodowej na otwartym rynku pracy dla osób niepełnosprawnych. Również *Strategia Polityki Społecznej dla Miasta Rybnika na lata 2009–2015* zakłada, że „podstawą skutecznego i efektywnego rozwiązywania problemów społecznych, a więc warunkiem realizacji celu generalnego ww. Strategii, jakim jest tworzenie zintegrowanego systemu wsparcia sprzyjającego rozwojowi społecznemu Rybnika i jego mieszkańców oraz przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu, jest wdrożenie strategii, a następnie systematyczna analiza podejmowanych działań oraz osiągniętych rezultatów (...)”².

Program Integracji Społecznej i Zawodowej Osób Niepełnosprawnych „Jesteśmy Razem” dla Miasta Rybnika na lata 2015-2023, zwany dalej „Programem”, pozwala na realizację zapisów Strategii, gdyż podejmuje ważny poznawczo i społecznie problem związany z integracją społeczną osób niepełnosprawnych i ich rodzin. Celem planowanych działań jest nie tylko integracja społeczna, ale również podniesienie funkcjonowania społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych z terenu Rybnika, w szczególności osób wymagających pełnego włączenia w życie społeczne. Pomimo rozpoznanych potrzeb i posiadanej kadry, realizacja kompleksowych działań reintegracyjnych nie byłaby jeszcze długo możliwa bez wsparcia ze strony finansowej Unii Europejskiej.

1. Opis sytuacji problemowej

Zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 1997 r. *o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych* niepełnosprawność oznacza trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy. W uchwale z dnia 1 sierpnia 1997 r. *Karta Praw Osób Niepełnosprawnych* Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uznaje, że osoby niepełnosprawne, czyli osoby, których sprawność fizyczna, psychiczna lub umysłowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi, mają prawo do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz nie mogą podlegać dyskryminacji.

Jednakże osoby niepełnosprawne stanowią bardzo zróżnicowaną grupę pod względem stopnia i rodzaju niepełnosprawności oraz cech wyznaczających ich ograniczenia i potrzeby w kwestii wyrównywania szans, włączenia w główny nurt życia społecznego, równego w nim uczestnictwa, zapewnienia im pełni praw. Osoby te napotykają w życiu na wiele barier, których nie są w stanie samodzielnie pokonać, dlatego wymagają specjalistycznej – interdyscyplinarnej – pomocy i wsparcia, głównie na poziomie lokalnym, czyli w miejscu zamieszkania. Do zadań własnych gminy należy zaspokojenie zbiorowych potrzeb wspólnoty, do których zaliczono m.in. sprawy pomocy społecznej, która realizowana jest we współpracy z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi, w celu udzielania pomocy osobom i rodzinom,

¹ Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020, str. 19-43.

² *Strategia Polityki Społecznej dla Miasta Rybnika na lata 2009-2015*, przyjęta uchwałą Nr 489/XXXV/2009 Rady Miasta Rybnika z dnia 21 stycznia 2009 r., s. 46.

by mogły się usamodzielnic i integrować ze środowiskiem.

W ustawie z dnia 12 marca 2004 r. *o pomocy społecznej* niepełnosprawność umieszczono wśród zestawu powodów uzasadniających udzielanie świadczeń pomocowych, jak i w przepisach dotyczących konkretnych świadczeń: specjalistycznego poradnictwa rodzinnego (problemy opieki nad osobą niepełnosprawną), specjalistycznych usług opiekuńczych (dostosowane do szczególnych, wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności), pobyt w mieszkaniu chronionym, prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej, pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem osób opuszczających domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie (praca socjalna, pomoc w uzyskaniu mieszkania i zatrudnienia)³. Pomoc społeczna ma do odegrania większą rolę w przypadku rehabilitacji społecznej⁴.

Poziom zatrudnienia osób niepełnosprawnych jest w Polsce relatywnie niski, a poziom bierności zawodowej bardzo wysoki. Niepełnosprawni wskazują ośrodek pomocy społecznej jako instytucję, z której najczęściej korzystają. Jeden z ważnych elementów systemu rehabilitacji zawodowej – powiatowe zespoły do spraw orzekania o niepełnosprawności – służą głównie do tego, aby dzięki uzyskaniu orzeczenia, nabyć uprawnienia do pomocy społecznej⁵. Większość niepełnosprawnych utrzymuje się z rent z tytułu niezdolności do pracy. Świadczenia pomocy społecznej są źródłem utrzymania dla nieco ponad 10% osób niepełnosprawnych. Dane ze sprawozdań Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej wskazują, że w Polsce osoby niepełnosprawne to łącznie 25% wszystkich świadczeniobiorców. Część usług pomocy społecznej dla ww. osób udzielana jest poza domem w trybie dziennym (usługi w ośrodkach wsparcia, w tym w dziennych domach pomocy i w środowiskowych domach samopomocy) lub całodobowym (domy pomocy społecznej). Istotną rolę w systemie rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych odgrywają usługi udzielane w warsztatach terapii zajęciowej. Stosunkowo rzadko występuje pomoc poprawiająca sytuację osób niepełnosprawnych pod względem umiejętności społecznych i zawodowych oraz zdobycia pracy. Dominuje wsparcie rodziny, wsparcie dostępu do usług medycznych i rehabilitacyjnych oraz pomoc w poprawie sytuacji finansowej i zdrowotnej. Celem pracy socjalnej z osobami niepełnosprawnymi jest integracja społeczna, w związku z tym usługi poprawiające szanse na funkcjonowanie społeczne i zawodowe powinny być częściej stosowane⁶.

Złożoność i wielowymiarowość oraz duże zróżnicowanie wewnętrzne tej grupy sprawiają, że obszar problemów i usług, z jakim mamy tu do czynienia, jest bardzo rozległy. Wsparcie osób niepełnosprawnych powinno uwzględniać specyficzne dla nich układy czynników marginalizujących. Działania, aby były skuteczne, muszą być dostosowane do potrzeb danej osoby, bowiem osoby niepełnosprawne nie są jednorodną grupą. Badania wskazują, że czynnikami zwiększającymi szanse utrzymania się w głównym nurcie życia społecznego są wykształcenie i rodzaj niepełnosprawności. Najczęściej wykluczeniu podlegają niepełnosprawni intelektualnie i psychicznie, a najrzadziej osoby z chorobami narządów wewnętrznych. Im wyższe wykształcenie, tym większe szanse życiowe niepełnosprawnych. Płeć nie jest czynnikiem różnicującym.

Na zagadnienia niepełnosprawności można patrzeć przez pryzmat rodzaju dysfunkcji czy ograniczenia sprawności organizmu (np. umysłowa, ruchowa, intelektualna), fazy życia osoby oraz rodzaju jej potrzeb. Daje to możliwość dostosowania działań do potrzeb osoby niepełnosprawnej, znajdującej się w szczególnej sytuacji i potrzebującej specjalnego wsparcia. Praca socjalna powinna być prowadzona: z osobami niepełnosprawnymi i ich rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej, a także ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb niepełnosprawnych członków społeczności. Działania, które miałyby te cele realizować, nie powinny naruszać ich prawa do samostanowienia.

Dane statystyczne wskazują, że jednym z głównych czynników zgłoszenia się po pomoc do Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku jest niepełnosprawność (zaraz po ubóstwie i bezrobociu). Z powodu

³ Krajowy raport badawczy. Pomoc i integracja społeczna wobec wybranych grup – diagnoza standaryzacji usług i modeli instytucji, red. dr. hab. Ryszarda Szarfienberg, s.122.

⁴ Tamże, s. 99.

⁵ Szatur-Jaworska, Wybrane problemy funkcjonowania zespołów do spraw orzekania o niepełnosprawności, w: Niepełnosprawni a praca pod red. L. Frąckiewicz, W. Koczur, Akademia Ekonomiczna im. K. Adamieckiego, Katowice 2004, s. 122.

⁶ Krajowy (...), tamże, s. 99 – 132.

niepełnosprawności w roku 2014 w Mieście Rybniku korzystały z pomocy 1034 osoby (w tym 580 kobiet). Ze względu na fakt, iż Rybnik jest miastem na prawach powiatu, w strukturze ww. Ośrodka realizowane są również zadania powiatu z zakresu rehabilitacji osób niepełnosprawnych, współfinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON). Dane znajdujące się w bazie prowadzonej przez Ośrodek wskazują, że na dzień 31 grudnia 2014 r. wpisanych było 7198 osób niepełnosprawnych, w tym 3881 kobiet (stanowią 53,98% osób niepełnosprawnych). Najwięcej osób niepełnosprawnych jest ze znacznym stopniem niepełnosprawności lub jego odpowiednikiem (2391 osób, w tym 1332 kobiety). Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawia tabela nr 1.

Tabela nr 1

Liczba osób niepełnosprawnych w bazie Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku, z podziałem na płeć i stopnie niepełnosprawności

Stopień niepełnosprawności	Kobiety	Mężczyźni	Ogółem
stopień lekki lub odpowiedni	1122	922	2044
stopień umiarkowany lub odpowiedni	1332	1059	2391
stopień znaczny lub odpowiedni	983	710	1693
orzeczenie o niepełnosprawności (dot. osób do 16 r.ż.)	371	534	905
brak danych o stopniu niepełnosprawności	73	92	165
Razem	3881	3317	7198

Źródło: Dział Pomocy Osobom Niepełnosprawnych Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku

Jedną z form rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych jest rehabilitacja, która w *ustawie o rehabilitacji zawodowej (...)* jest definiowana jako zespół działań, w szczególności organizacyjnych, leczniczych, psychologicznych, technicznych, szkoleniowych, edukacyjnych i społecznych, zmierzających do osiągnięcia, przy aktywnym uczestnictwie tych osób, możliwie najwyższego poziomu ich funkcjonowania, jakości życia i integracji społecznej. Jak wynika z danych Działu Pomocy Osobom Niepełnosprawnym Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku osoby niepełnosprawne najczęściej ubiegają się o pomoc w formie dofinansowania do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze (1275 wniosków, w tym zrealizowanych 1058), co przedstawia tabela nr 2.

Tabela nr 2

Liczba wniosków złożonych do Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku, z podziałem na poszczególne rodzaje zadań

Rodzaj zadania	Wnioski złożone	Wnioski zrealizowane
Turnusy rehabilitacyjne	537	103
Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze	1275	1058
Likwidacja barier w komunikowaniu się	26	4
Likwidacja barier technicznych	42	29
Likwidacja barier architektonicznych	38	16
Sprzęt rehabilitacyjny	12	6
Sport, kultura, turystyka i rekreacja	3	3
Usługi tłumacza języka migowego	Brak wniosków	Brak wniosków
Zlecanie zadań fundacjom i organizacjom pozarządowym	Brak wniosków	Brak wniosków

Źródło: Dział Pomocy Osobom Niepełnosprawnych Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku

Powyższe dane wyraźnie ukazują skalę potrzeb, jakie są do zaspokojenia, a jest to tylko obraz zidentyfikowanych potrzeb osób niepełnosprawnych, które odczuwają i zgłaszają potrzeby w tym zakresie. Z uwagi na zbyt małe środki finansowe nie ma możliwości zaspokojenia wszystkich potrzeb. Dział Pomocy Osobom Niepełnosprawnym Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku w celu zwiększenia zakresu wsparcia realizuje także działania w ramach programu „Aktywny Samorząd”, finansowanego ze środków PFRON. Najwięcej złożonych wniosków dotyczyło pomocy w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym (35 wniosków na 33 zrealizowanych), pomocy w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania (11 wniosków na 3 zrealizowane), pomocy w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej (8 wniosków na 8 zrealizowanych). Tabela nr 3 przedstawia liczbę wniosków złożonych w ramach ww. programu.

Tabela nr 3
Liczba wniosków złożonych i zrealizowanych w ramach programu „Aktywny Samorząd”

Nazwa zadania	Liczba złożonych wniosków	Liczba zawartych umów
Pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu	1	1
Pomoc w uzyskaniu prawa jazdy kat. B	1	1
Pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania	11	3
Dofinansowanie szkoleń w zakresie obsługi nabytego w ramach programu sprzętu elektronicznego i oprogramowania	7	2
Pomoc w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym	6	5
Pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym	2	2
Pomoc w zakupie protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne, tj. protezy na III poziomie jakości	3	3
Pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanej protezy kończyny (co najmniej na III poziomie jakości)	0	0
Pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej	8	8
Pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym	35	33
Razem	74	58

Źródło: Dział Pomocy Osobom Niepełnosprawnym Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku

Podstawowe zasady rehabilitacji osób niepełnosprawnych opierają się na *zasadzie kompleksowości*, czyli dążeniu do zaspokojenia wszystkich potrzeb osoby niepełnosprawnej, aby w miarę możliwości maksymalnie ją usprawnić i przygotować do życia i pracy, stąd rehabilitacja to jeden kompleksowy i skoordynowany proces. Działania te wiążą się z pojęciem *wyrównywania szans*, które pojawiło się w Światowym Programie Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych, przyjętym na mocy rezolucji Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych w 1982 r., które definiuje się je jako proces udostępniania osobom niepełnosprawnym wszystkich ogólnych systemów występujących w społeczeństwie, takich jak fizyczne i kulturalne środowisko, mieszkania i środki transportu, świadczenia społeczne i lecznicze, placówki oświatowe i zakłady pracy, życie kulturalne i społeczne, włączając w to sport i rekreację.

Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Rybniku wskazują, że na koniec 2014 r. zarejestrowanych było 4297 osób (w tym 2608 kobiet), bezrobotnych było 4237 osób oraz 60 osób poszukujących pracy. Osoby niepełnosprawne zarejestrowane stanowiły 287 osób, z czego największą liczbę stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (38,33%), a następnie z gimnazjalnym i niższym (34,49%),

policealnym i średnim zawodowym (16,03%). Grupa zarejestrowanych jest także zróżnicowana ze względu na stopień niepełnosprawności. Stopień lekki ma 69,66% osób, umiarkowany 27,72%, a jedynie 2,62% ma znaczny stopień. Sytuacja utraty lub braku pracy oraz niemożność jej ponownego znalezienia pociąga za sobą wiele negatywnych konsekwencji, zarówno w wymiarze jednostkowym jak i społecznym. Przyczynia się do obniżenia dochodów, deprywacji potrzeb, braku celu, niskiej samooceny, co w konsekwencji prowadzi do marginalizacji i wykluczenia społecznego – wykluczenia z różnych sfer życia, od edukacji, pracy, a potem często do dziedziczenia biedy przez wpadnięcie w „zakłętą krąg ubóstwa”, z którego nie ma wyjścia bez pomocy i wsparcia innych osób lub instytucji.

2. Cele Programu

Podniesienie funkcjonowania społecznego i zawodowego, integracja społeczna osób niepełnosprawnych z terenu Miasta Rybnika, w szczególności osób wymagających pełnego włączenia w życie społeczne w latach 2015-2023					
Cel szczegółowy	Wskaźnik pomiar celu*	Wartość wskaźnika*			Źródło weryfikacji/pozyskania danych do pomiaru wskaźnika oraz częstotliwość pomiaru*
		Kobiety	Mężczyźni	Ogółem	
Zdobycie umiejętności umożliwiających wejście na rynek pracy, nauka łączenia życia zawodowego z życiem rodzinnym, poprawa stanu zdrowia oraz podwyższenie statusu zawodowego poprzez zwiększenie kwalifikacji zawodowych	Liczba osób, które podwyższyły kwalifikacje poprzez kursy, szkolenia ułatwiające podjęcie zatrudnienia	12	8	20	Liczba certyfikatów, ankieta (początek i koniec realizacji wsparcia)
	Liczba osób, która zwiększyła wiedzę z zakresu poruszania się po rynku pracy - doradca zawodowy	12	8	20	Lista obecności z zajęć, ankieta (początek i koniec realizacji wsparcia)
Wzmocnienie potencjału osobowościowego poprzez zwiększenie motywacji do działania i wiary we własne siły, wytworzenie umiejętności interpersonalnych oraz poprawa funkcjonowania w społeczeństwie	Liczba osób, które podniosły kompetencje społeczne po udziale w grupie wsparcia	12	8	20	Liczba certyfikatów z uczestnictwa, opinia pracownika socjalnego (początek i koniec realizacji wsparcia)
	Liczba osób, która wzmocniła umiejętności psychospołeczne po udziale w warsztatach motywacyjnych	12	8	20	Liczba certyfikatów ukończenia treningu, ankieta (początek i koniec realizacji wsparcia)

* Wskaźnik pomiaru celu, wartość wskaźnika oraz źródło weryfikacji/pozyskania danych do pomiaru wskaźnika oraz częstotliwość pomiaru dotyczy pierwszego okresu finansowania Programu, czyli lat 2015–2017.

Efekt dodatkowy:

- uczestnictwo w Programie pozwoli na przeprowadzenie dogłębnej diagnozy sytuacji rodzin z osobami niepełnosprawnymi pod kątem sytuacji zdrowotnej, rodzinnej, mieszkaniowej, potrzeb w zakresie zaopatrzenia w przedmioty i sprzęt rehabilitacyjny oraz możliwości wnioskowania w innych projektach współfinansowanych z PFRON,
- ograniczanie zjawiska instytucjonalizacji życia osób niepełnosprawnych poprzez konieczność rozszerzania oferty pomocowej dla tych rodzin, by mogły nadal świadczyć efektywną pomoc zaspakajając – a nie ograniczając – własne aspiracje i plany życiowe, w tym również plany zawodowe,
- możliwość rozwinięcia *public relations* instytucji Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku, wypracowanie lepszych technik porozumiewania się z otoczeniem lokalnym oraz poprawy wizerunku ww. jednostki w szerokim kręgu odbiorców usług. Przychylnie nastawienie otoczenia instytucji pozwoli na zdobycie poparcia dla podejmowanych przez nią działań, co spowoduje też inne postrzeganie pracownika socjalnego jako kompetentnego i skutecznego „pomagacza”.

3. Wskaźniki

Wskaźniki realizacji Programu dotyczą pierwszego okresu jego finansowania, czyli lat 2015–2017, i są następujące:

a) liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w Programie – 15 kobiet i 10 mężczyzn, łącznie 25 osób.

Weryfikacja statusu osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w Programie będzie następowała poprzez zbadanie w momencie rozpoczęcia udziału w projekcie czy osoba lub rodzina:

- korzysta ze świadczeń pomocy społecznej zgodnie z *ustawą o pomocy społecznej* lub kwalifikuje się do objęcia wsparciem przez pomoc społeczną, tj. spełnia co najmniej jeden z warunków określonych w art. 7 ww. ustawy (sposób pomiaru: zaświadczenie z ośrodka pomocy społecznej lub oświadczenie uczestnika),
- posiada orzeczenie o stopniu niepełnosprawności (sposób pomiaru: odpowiednie orzeczenie lub innym dokument poświadczający stan zdrowia),
- i/lub korzysta z Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014-2020 (sposób pomiaru: oświadczenie uczestnika).

b) liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu Programu – 10 kobiet, 7 mężczyzn, łącznie 17 osób.

Wskaźnik pomiaru celu mierzony dwukrotnie – na rozpoczęcie udziału z projekcie w celu określenia stanu wyjściowego i na zakończenie udziału w projekcie w celu dokonania oceny wzrostu kwalifikacji. Źródłem weryfikacji i pozyskania danych do pomiaru wskaźnika jest wywiad skategoryzowany pracownika socjalnego na wejście i zakończenie udziału w projekcie oraz ankieta przed i po zakończeniu udziału w projekcie pozwalająca zbadać postęp społeczno-zatrudnieniowy.

O osiągnięciu celu będzie świadczyć m.in.:

- wzmocnienie motywacji do podjęcia pracy,
- rozpoczęcie nauki,
- zwiększenie umiejętności prozawodowych,
- zwiększenie pewności siebie i własnych umiejętności,
- poprawa umiejętności rozwiązywania pojawiających się problemów,
- podjęcie wolontariatu,
- poprawa stanu zdrowia,
- ograniczenie nałogów,
- doświadczenie widocznej poprawy w funkcjonowaniu osób niepełnosprawnych.

c) liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu Programu - 5 kobiet, 4 mężczyzn, łącznie 9 osób.

Wskaźnik pomiaru celu mierzony dwukrotnie na rozpoczęcie udziału z projekcie w celu określenia umiejętności i wiedzy dotyczącej poszukiwania pracy i na zakończenie udziału w projekcie w celu dokonania oceny wzrostu działań zmierzających do podjęcia pracy. Źródłem weryfikacji i pozyskania danych do pomiaru wskaźnika będzie wywiad skategoryzowany pracownika socjalnego na wejście i zakończenie udziału w projekcie oraz ankieta przed i po zakończeniu udziału w projekcie pozwalająca zbadać postęp w poszukiwaniu pracy.

d) liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu Programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – 1 kobieta, 1 mężczyzna, łącznie 2 osoby.

Wskaźnik pomiaru celu następuje zgodnie z metodologią określoną dla efektywności zatrudnieniowej wskazaną w Wytycznych Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie realizacji przedsięwzięć z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarze rynku pracy na lata 2014–2020. O uzyskaniu rezultatu świadczyć będzie podjęcie pracy na podstawie stosunku pracy, stosunku cywilno-prawnego lub podjęcie działalności gospodarczej. Wskaźnik pomiaru celu mierzony będzie narastająco – od początku realizacji projektu w następujący sposób:

- na rozpoczęciu udziału w projekcie w celu określenia, czy dana osoba w momencie rozpoczęcia udziału we wsparciu była bezrobotna lub bierna zawodowo,
- w momencie podjęcia pracy, na zakończenie przez uczestnika udziału w projekcie, ale nie później niż po upływie trzech miesięcy od zakończenia udziału w projekcie, w przypadku niepodjęcia pracy przez uczestnika projektu – nie wcześniej niż po upływie trzech miesięcy, następujących po dniu zakończenia udziału w projekcie.

Źródłem weryfikacji i pozyskania danych do pomiaru wskaźnika jest oświadczenie i dokumentacja uczestnika potwierdzająca status osoby na rynku pracy.

4. Grupy docelowe

Program w latach 2015–2017 jest skierowany łącznie do 25 osób niepełnosprawnych, posiadających umiarkowany bądź znaczny stopień niepełnosprawności oraz z niepełnosprawnościami sprzężonymi (15 kobiet i 10 mężczyzn), ich rodzin oraz otoczenia zagrożonych wykluczeniem społecznym, wykluczonych i dyskryminowanych na rynku pracy, korzystających z pomocy Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku. Uczestnicy Programu będą wywodzić się z grupy osób biernych zawodowo, poszukujących pracy, niepracujących i zatrudnionych zagrożonych utratą pracy.

Przewiduje się zastosowanie w ramach Programu instrumentów aktywnej integracji z grupy instrumentów aktywizacji zawodowej, edukacyjnej, społecznej i zdrowotnej. Zastosowane instrumenty zależne będą od indywidualnej sytuacji osoby objętej Programem i stworzonej ścieżki reintegracji. Wybór odpowiednich instrumentów będzie efektem współpracy pracownika socjalnego z uczestnikiem, jednakże zależność będzie także od konsultacji z doradcą zawodowym.

Nabór uczestników do projektu przeprowadza ww. Ośrodek poprzez zamieszczenie ogłoszenia na stronach internetowych, plakaty, instytucje pomocowe i poprzez pracowników socjalnych. Określony będzie termin naboru, który może zostać przedłużony z uwagi na taką konieczność.

Etap 1

Kryteria naboru formalne: zgłoszenie chęci udziału w projekcie w wyznaczonym terminie rekrutacji, wypełnienie ankiety rekrutacyjnej.

Etap 2

Kryteria merytoryczne: powołana komisja ds. rekrutacji wyodrębni grupę uczestników spełniającą kryteria (waga punktowa):

- kobieta (uwzględnienie zasady równych szans),
- korzystanie ze wsparcia Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa,
- posiadanie statusu osoby nieaktywnej zawodowo lub pracującego zagrożonego utratą pracy,
- posiadanie stopnia niepełnosprawności umiarkowanego lub znacznego.

Etap 3

Rozmowa kwalifikująca kandydata na uczestnika projektu (waga punktowa):

- motywacja kandydata/ki do udziału w Programie,
- sytuacja dotycząca obszaru jego wykluczenia,
- posiadanie własnych zasobów/ich brak do przezwyciężenia utrwalonej niekorzystnej sytuacji społeczno-zawodowej,
- występowanie wielowymiarowego wykluczenia społecznego.

Na podstawie indywidualnych rozmów, w oparciu o diagnozę sytuacji, komisja ds. rekrutacji dokona ostatecznej weryfikacji uczestnika. Końcowym etapem będzie podpisanie kontraktu socjalnego – umowy, zawierającej zasady współdziałania w rozwiązywaniu problemów osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej oraz określenie planu reintegracji. Stworzona zostanie także lista rezerwowa uczestników. W razie potrzeby przeprowadzony zostanie dodatkowy nabór.

5. Sposób i metody realizacji Programu

Wszystkie działania, podejmowane w ramach Programu, są zgodne z:

- ustawą z dnia 12 marca 2004 r. *o pomocy społecznej*,
- ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. *o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*,
- *Krajowym Programem Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020*, w którym zgodnie z Priorytetem III: Aktywna Integracja w społeczności lokalnej, prowadzenie projektów aktywności lokalnej jest jednym z priorytetów skutecznego rozwoju społeczności lokalnej,
- *Narodową Strategią Integracji Społecznej dla Polski*, której celem jest: wspieranie integracji społecznej, aby uniknąć pojawienia się trwale zmarginalizowanej klasy ludzi niezdolnych do funkcjonowania w społeczeństwie. Cel ten ma być osiągnięty przez: zachęcanie wszystkich obywateli do społecznej odpowiedzialności i aktywnego zaangażowania w walce przeciw społecznemu wykluczeniu, promowanie i motywowanie do działania przez same osoby zagrożone wykluczeniem lub wykluczone, promowanie i motywowanie do pracy społecznej na rzecz integracji swego środowiska, pomoc osobom zagrożonym ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz samopomoc,
- *Strategią Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020*, w której w celu strategicznym: przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, wskazano cel szczegółowy: prowadzenie i wspieranie działań na rzecz włączenia osób, rodzin i grup do życia społecznego,
- *Strategią Polityki Społecznej dla Miasta Rybnika na lata 2009-2015*, przyjęta uchwałą Nr 489/XXXV/2009 Rady Miasta Rybnika z dnia 21 stycznia 2009 r.,
- wytycznymi w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014–2020,
- Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Śląskiego na lata 2014–2020,
- Szczegółowym Opiszem Osi Priorytetowych RPO WSL 2014–2020.

W ramach Programu stosowane i finansowane będą instrumenty o charakterze aktywizacyjnym, mające doprowadzić do przywrócenia osób wykluczonych na rynek pracy oraz do ich integracji ze społeczeństwem, poprzez przywrócenie im zdolności lub możliwości zatrudnienia, uzyskanie wsparcia dochodowego oraz wyeliminowanie przeszkód napotykanym przez osoby i rodziny w procesie dostępu do praw i usług społecznych, a przez to wspierających ich powrót do zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej. Zestaw instrumentów aktywnej integracji dostosowany będzie do potrzeb konkretnych uczestników Programu na podstawie stworzonej ścieżki reintegracji.

W ramach Programu realizować się będzie usługi aktywnej integracji, których celem jest:

- a) odbudowa i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu (reintegracja społeczna) lub
- b) odbudowa i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy (reintegracja zawodowa) lub
- c) zapobieganie procesom ubóstwa, marginalizacji i wykluczenia społecznego.

Do ww. usług aktywnej integracji należą usługi o charakterze:

- a) społecznym, których celem jest nabycie, przywrócenie lub wzmocnienie kompetencji społecznych, zaradności, samodzielności i aktywności społecznej,
- b) zawodowym, których celem jest pomoc w podjęciu decyzji dotyczącej wyboru lub zmiany zawodu, wyposażenie w kompetencje i kwalifikacje zawodowe oraz umiejętności pożądane na rynku pracy, pomoc w utrzymaniu zatrudnienia;
- c) edukacyjnym, których celem jest wzrost poziomu wykształcenia, dostosowanie wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych do potrzeb rynku pracy,
- d) zdrowotnym, których celem jest wyeliminowanie lub złagodzenie barier zdrowotnych, utrudniających funkcjonowanie w społeczeństwie lub powodujących oddalenie od rynku pracy.

W momencie realizacji zadań aktywnej integracji finansowane mogą być również:

- a) koszty opieki nad dzieckiem lub osobą zależną (na czas realizacji zajęć), poniesione przez osobę będącą uczestnikiem zajęć lub koszty zorganizowania zajęć z dziećmi lub osobami zależnymi osób będących uczestnikami zajęć,
- b) koszty pobytu dziecka uczestnika projektu w świetlicach i klubach,
- c) koszty ubezpieczenia zdrowotnego uczestnika projektu,
- d) koszty dojazdów uczestników projektu oraz osób z ich otoczenia, które korzystają z instrumentów aktywnej integracji, a w przypadku niepełnosprawnych uczestników ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności również ich opiekunów, związane z uczestnictwem w kursach, poradnictwie, szkoleniach, konsultacjach i innych zajęciach w ramach projektu, związanych z realizacją projektu,
- e) koszty wyżywienia dla uczestników projektu oraz osób z ich otoczenia, które korzystają z instrumentów aktywnej integracji, a w przypadku niepełnosprawnych uczestników ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności także ich opiekunów, podczas zajęć wynikających z zaplanowanej ścieżki reintegracji,
- f) kierowanie i sfinansowanie badań profilaktycznych lub specjalistycznych, w związku z możliwością podjęcia zatrudnienia,
- g) koszty ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków uczestników projektu.

Pomoc świadczona osobom niepełnosprawnym powinna skupiać się na kwestii generalnej, którą staje się zmiana szeroko rozumianej jakości opieki i pomocy realizowanej na ich rzecz, a szczególnie upodmiotowienie i integracja sprawnych i niepełnosprawnych w procesie pomagania. Takie podejście prowadzi do integracji w innych dziedzinach życia społecznego. Chcąc osiągnąć zamierzony cel pracownik socjalny nie może zawężać metodycznie swojej pracy do prowadzenia indywidualnego przypadku czy pracy z grupą, ale musi także umieć organizować społeczność lokalną, by osiągnąć ideę integracji społecznej, polegającej na włączeniu osób niepełnosprawnych do społeczeństwa. Dlatego ważną rolą pracownika socjalnego jest organizowanie społeczności lokalnej poprzez koordynowanie i mobilizowanie wszystkich lokalnych sił społecznych w procesie wprowadzania planowych zmian na poziomie środowiska lokalnego.

6. Zadania realizowane w ramach Programu

6.1. Zadanie I. Aktywna Integracja

6.1.1. Stworzenie Programu Integracji Społecznej i Zawodowej Osób Niepełnosprawnych – przyjęcie Programu uchwałą Rady Miasta Rybnika.

6.1.2. Realizacja Programu:

- a) zaplanowanie indywidualnej ścieżki reintegracji – indywidualnego wsparcia dla każdego uczestnika: trener, psycholog, asystent osoby niepełnosprawnej, instrumenty zawodowo-educacyjne, wsparcie grupowe,
- b) kompleksowe wsparcie pracownika socjalnego – prowadzenie indywidualnej pracy z uczestnikiem, diagnoza oraz ewaluacja zachodzących zmian,
- c) działania reintegracji społecznej (budowanie poczucia własnej wartości, motywacji do zmian, wytworzenie asertywności, umiejętności walki ze stresem, zmiany postawy na aktywną pozwalającą na wejście na rynek pracy) poprzez:
 - organizację i przeprowadzenie warsztatu aktywizującego i motywującego,
 - organizację i prowadzenie grup wsparcia przez pracowników socjalnych,
 - organizacja grup edukacyjnych, prowadzonych przez specjalistów zgodnie z zapotrzebowaniem uczestników (np. psycholog, doradca, rehabilitant) w trakcie trwania grup wsparcia,
- d) działania zmieniające styl życia i poprawę stanu zdrowia:
 - organizacja warsztatu rehabilitacyjno-uspołeczniającego poza miejscem zamieszkania,
 - organizacja wyjazdu do placówek udzielających wsparcia osobom niepełnosprawnym,

- organizacja nordic walkingu,
- e) działania poprawiające funkcjonowanie społeczne i zwiększające motywację dla uczestników i najbliższego otoczenia:
 - organizacja wycieczki,
 - wyjście do kina,
 - organizacja spotkania integracyjnego (grilla),
 - organizacja spotkań okolicznościowych.

6.1.3. Ocena realizacji działań w ramach Programu – w zakresie grupowym i indywidualnym, w trakcie trwania Programu oraz na zakończenie.

W ramach działań będzie realizowana *zasada równości szans* (zajęcia dostosowane do potrzeb osób opiekujących się osobami zależnymi, godziny zajęć odpowiadające tym osobom, zapewnienie opieki nad osobą zależną podczas zajęć, poruszany będzie problem równości szans kobiet na rynku pracy oraz uświadamiana możliwość łączenia życia zawodowego z rodzinnym i społecznym, zwalczanie indywidualnych problemów z godzeniem życia zawodowego z rodzinnym, zwiększenie świadomości na temat równości szans kobiet i mężczyzn).

6.2. Zadanie II. Zasiłki

W ramach Programu możliwe jest przyznanie świadczeń w formie zasiłków celowych, okresowych oraz świadczeń z tytułu kontynuacji nauki, zgodnie z *ustawą o pomocy społecznej*.

6.3. Zadanie III. Instrumenty reintegracji zawodowej

W ramach zadania znajdują się koszty związane z realizacją ścieżki reintegracji – uczestnik Programu zgodnie z ww. ścieżką będzie miał możliwość skorzystania z instrumentów reintegracji zawodowej.

6.3.1. Organizacja staży zawodowych

- skierowanie uczestnika na staż zawodowy.

6.3.2. Organizacja szkoleń zawodowych

- skierowanie uczestnika na szkolenie zawodowe zgodnie z zapotrzebowaniem rynku pracy, umiejętnościami i możliwościami uczestnika (po diagnozie).

6.3.3. Trener pracy

- zajęcia indywidualne i grupowe dla uczestników Programu z zakresu doradztwa zawodowego, dokumentów aplikacyjnych, poruszania się na rynku pracy.

6.3.4. Monitorowanie działań zmierzających do podjęcia pracy

- zgodnie z indywidualnym zapotrzebowaniem uczestników.

6.4. Zadanie IV. Zarządzanie, organizacja oraz promocja Programu

Zadanie to ma na celu sprawną realizację Programu poprzez monitoring i ewaluację, co pozwoli na prawidłowe rozliczenie środków finansowych. W ramach tego zadania realizowane będą takie działania:

- a) obsługa administracyjno-księgową;
- b) promocja Programu;
- c) monitoring i ewaluacja Programu.

7. Budżet Programu

Budżet Programu zabezpieczony jest w ramach projektu „Alternatywa”, współfinansowanego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 (Europejski Fundusz Społeczny) dla osi priorytetowej: IX. Włączenie społeczne dla działania: 9.1. Aktywna integracja dla poddziałania 9.1.6. Programy aktywnej integracji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. Koszt Programu w latach 2015-2017 określony jest we wniosku o dofinansowanie projektu i wynosi 176.954,40 zł. Zakłada się także wsparcie ze strony sponsorów. Kwota przeznaczona na Program może ulec zmianie ze względu na możliwe przesunięcia w ramach projektu „Alternatywa”, zgodnie z *Wytycznymi w zakresie kwalifikowalności wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności na lata 2014-2020.*

Zadanie IV, tj. *Zarządzanie, organizacja oraz promocja Programu* nie są wyszczególnione w ramach ww. budżetu, gdyż ujęte są w całości wniosku aplikacyjnego „Alternatywa” w ramach kosztów pośrednich.

Lp.	Zadanie	Jednostka miary	Ilość	Cena jednostkowa	Łącznie
Zadanie I. Aktywna Integracja					
1.	Koszty spotkań okolicznościowych - wielkanocnych, wigilijnych - zakup żywności	osoba	25	40,00 zł	1.000,00 zł
2.	Organizacja spotkania integracyjnego - grill (zakup kielbasy i dodatków, wynajęcie miejsca grillowego) dla uczestników i otoczenia	osoba	40	25,00 zł	1.000,00 zł
3.	Organizacja warsztatu rehabilitacyjno-uspołeczniającego (14 dniowego)	osoba	25	1.400,00 zł	35.000,00 zł
4.	Organizacja wycieczki edukacyjno-integracyjnej dla uczestników i otoczenia	osoba	40	100,00 zł	4.000,00 zł
5.	Zatrudnienie asystenta osoby niepełnosprawnej - zgodnie z potrzebami grupy niepełnosprawnych - umowa cywilno-prawna	godzina	200	30,00 zł	6.000,00 zł
6.	Koszt wyjścia do kina	osoba	25	15,00 zł	375,00 zł
7.	Zatrudnienie pracownika socjalnego - umowa o pracę - 1 etat	miesiąc	28	3 800,00 zł	106.400,00 zł
8.	Zakup żywności na grupy wsparcia (około 48 spotkań x 25 osób)	dzień	48	25,00 zł	1.200,00 zł
9.	Zatrudnienie na umowę cywilno-prawną specjalistów (pielęgniarki, dietetyka, rehabilitanta, itp.) - zgodnie z zapotrzebowaniem uczestników	godzina	16	70,00 zł	1.120,00 zł
10.	Materiały na zajęcia grup wsparcia (biurowe, plastyczne, artystyczne) - zgodnie z zapotrzebowaniem uczestników – 5 spotkań grup wsparcia x 25 osób	dzień	5	200,00 zł	1.000,00 zł
11.	Organizacja wyjazdu do placówek udzielających wsparcia osobom niepełnosprawnym (autobus, wyżywienie, wejściówki)	osoba	25	50,00 zł	1.250,00 zł
12.	Nordic walking - wynajęcie trenera - umowa zlecenie	godzina	6	50,00 zł	300,00 zł
13.	Koszt dojazdów na organizowane zajęcia	osoba	25	50,00 zł	1.250,00 zł
Zadanie II. Zasilki					
14.	Zgodnie z potrzebami uczestników	osoba	57	100,00 zł	5.700,00 zł
Zadanie III. Instrumenty reintegracji zawodowej					
15.	Trener pracy	godzina	45	30,00 zł	1.350,00 zł
16.	Koszt opieki nad osobą zależną	zestaw	1	500,00 zł	500,00 zł
17.	Organizacja szkoleń zawodowych - zgodnie z potrzebami uczestników	osoba	3	1 000,00 zł	3.000,00 zł
18.	Organizacja staży zawodowych	miesiąc	6	997,40 zł	5.984,40 zł
19.	Koszt dojazdów na szkolenia, warsztaty	osoba	3	175,00 zł	525,00 zł
	SUMA	-	-	-	176.954,40 zł

8. Harmonogram Programu

Harmonogram realizacji Programu w latach 2015 - 2017						
Rok		2015	2016		2017	
Półrocze		II	I	II	I	II
1.	Zadanie I. Aktywna Integracja					
1.1	Stworzenie Programu Integracji Społecznej i Zawodowej Osób Niepełnosprawnych					
1.2	Realizacja Programu					
1.2.1	Zaplanowanie indywidualnej ścieżki reintegracji - indywidualnego wsparcia dla każdego uczestnika					
1.2.2	Kompleksowe wsparcie pracownika socjalnego					
1.2.3	Działania reintegracji społecznej					
1.2.4	Działania zmieniające styl życia i poprawa stanu zdrowia					
1.2.5	Działania poprawiające funkcjonowanie społeczne i zwiększające motywację dla uczestników i najbliższego otoczenia					
2.	Zadanie II. Zasiłki					
2.1	Wypłata zasiłków					
3.	Zadanie III. Instrumenty reintegracji zawodowej					
3.1	Organizacja staży zawodowych					
3.2	Organizacja szkoleń zawodowych					
3.3	Trener pracy					
3.4	Monitorowanie działań zmierzających do podjęcia pracy					
4.	Zadanie IV. Zarządzanie, organizacja oraz promocja Programu					
4.1	Zarządzanie, organizacja oraz promocja Programu					

Pierwsza część Programu realizowana będzie w okresie od jego przyjęcia do 31 grudnia 2017 r., w ramach projektu „Alternatywa”. W następnych latach ponownie będzie się składać wniosek o dofinansowanie Programu.

9. Realizatorzy Programu oraz podział odpowiedzialności

Odpowiedzialność za realizację Programu przejmuje Zespół Pracy ze Społecznością Lokalną Ośrodka Pomocy Społecznej w Rybniku, który zajmuje się realizacją całości projektu „Alternatywa”. Do realizacji Programu zaangażowani także zostaną inni pracownicy ww. Ośrodka. Ponadto przy wykonaniu Programu korzystać się będzie również z pomocy organizacji pozarządowych, jednostek organizacyjnych Miasta, instytucji działających na terenie Rybnika oraz wolontariuszy chętnych do współpracy.